

Uutta tutkimusta Uuno Klamista

Markus Lång

Helena Tyrväinen (toim.): *Symposion Uuno Klami 1900–2000*. Sibelius-Akatemia & Uuno Klami -seura, Helsinki 2003. 240 s.

Virolahden suuri poika Uuno Klami (1900–61) kuuluu suomalaisen säveltaiteen keskeisimpiin nimiin. Hänet on äänestetty – Jean Sibeliuksen jälkeen – suosituimmaksi suomalaiseksi säveltäjäksi. Suosiosta huolimatta Klami oli hiljainen ja julkisuutta karttava ihminen, tyypillinen suomalainen ”jurottaja”, ja vain lähimmät ystävät saivat nähdä hänen seurallisen puolensa, kuten Klamin kummityttö Maarit Niiniluoto muistelee uudessa esitelmäkokoelmassa *Symposion Uuno Klami*

1900–2000. Kokoelmaan on koottu säveltäjän satavuotissymposiumin esitelmät, ja kirjan on toimittanut tunnettu Klami-tutkija Helena Tyrväinen.

Klamin syrjäänvetäytyväisyys on tunnetusti hankaloittanut Klami-tutkimusta, sillä säveltäjä ei paljonkaan puhunut teoksistaan, ja jos puhui, siihen ei ollut luottamista. Klami tuntuu arvostaneen henkistä riippumattomuutta, vaikka tunnustikin tärkeimmät herätteensä: ”Venäläiset modernistit, kuten Prokofjev ja Stravinski, uusi espanjalainen musiikki, ravistivat minua niin että tuntui.” Klami piti Maurice Ravelin *Espanjalaista rapsodiaa* ”maailman kauneimpana partituuri-

na”. (*Symposion*, s. 47.) Ravel-ihailu meni niin pitkälle, että Klami väitti olleensa Ravelin oppilaina oleskellessaan Pariisissa 1920-luvulla, mutta tietoa ei ole voitu varmentaa. Joka tapauksessa musiikista Ravel-vaikutteet kuuluvat selvästi, ja niitä on useassakin yhteydessä tutkinut Helena Tyrväinen.

Ylimalkaan Ranskan kosmopoliittinen musiikki-ilmapiiri vaikutti nuoreen Klamiin syvästi, kuten Tyrväinen havainnollistaa. Pariisissa sai tutustua monenlaiseseen musiikkiin, kuten impressionismiin ja ranskalais-venäläiseen säveltäjäkouluun. Merkillisemmältä voi tuntua, että Klamin oli matkustettava Ranskaan voidakseen löytää oman suomalaisuutensa: Sorbonnen yliopiston kirjastosta Klami löysi Kalevalan. Klami oivalsi suomalaisuuden arvon juuri Pariisissa, jossa espanjalainen ja venäläinen musiikki oli suuressa huudossa. Toisaalta nuoren Klamin musiikissa oli jo Suomessa idullaan tietty humoristisuus, ja *l’esprit français* vahvisti tätä vietymystä niin että Klamista tuli Oskar Merikannon jälkeen ensimmäisiä humoristisia suomalaissäveltäjiä – ajatellaan vaikkapa orkesterisarjaa *Scènes de la vie campagnarde: Fête populaire en plein air*, joka on aina kuulunut suosikkeihini ja joka nyt saa ansaitsemaansa huomiota Tyrväisen ja Henri-Claude Fantapién artikkeleissa.

*

Symposion-kirja sisältää uutta tutkimusta kahdesta aiheesta, joita ei ole toistaiseksi käsitelty kovin järjestelmällisesti: Klamin musiikin espanjalaisista tyylipiirteistä (Louis Jambou) sekä huumorista, groteskista ym. Klamin musiikissa (Fantapié). Jamboun artikkeli edustaa mallikelpoista musiikkiteollista analyysia, ja hän tarkastelee sekä historiaa että musiikin ominaisuuksia soitinnusta, rytmiä ja modaalisuutta. Klamin espanjalais-tyyliset sävellykset (esimerkiksi *Jota*, *Sérénades espagnoles*, *Veren häät*) eivät edusta stereotyyppistä espanjalaisuutta, eikä Klami käytä kitaraa, lyömäsoittimia kylläkin; Klami käsittelee ja muuntelee aiheistoa mielensä mukaan. Espanjalaisen maaperän merkit ”sulautuvat Klamin omiin, suomalaisesta maaperästä peräisin oleviin merkkeihin” (mts. 142).

Fantapién artikkeli on impressionistisempi. Hän kuitenkin nostaa esiin sellaisen puolen, jota ei ole pidetty niin ”edustuskelpoisena” kuin Klamin vakavia teoksia, kuten *Kalevala-sarjaa* ja *Psalmosta*; Fantapié vertaa Klamia Emmanuel Chabrier’hen groteskin viljelijänä. Humoristinen ja irvokas musiikki sopii huonosti luterilaiseen ja porvarilliseen arvomaailmaamme, eikä meillä

ole ollut musiikillisen leikinlaskun perinnettä niin kuin Keski-Euroopassa (W. A. Mozart, Gioacchino Rossini, Erik Satie).

Kiinnostavaa musiikkiteollista tutkimusta edustaa Edward Jurkowskin artikkeli Igor Stravinskin vaikutuksesta Klamin varhaisiin teoksiin, erityisesti *Kalevala-sarjaan* ja *Karjalaiseen rapsodiaan*. Jurkowski osoittaa vaikutussuhteita, jotka ulottuvat muodon kokonaisrakenteeseen, eivät vain bitonaalisuuteen ja villeihin rytmeihin. Erityisesti *Karjalaisen rapsodian* muoto tuo mieleen *Petruškan*: teos koostuu erillisistä jaksoista, joilla ei ole paljonkaan yhteisiä tekijöitä, ja muoto perustuu epäjatkuvuuteen (montaasiin). – Puhdasta musiikkianalyysia edustaa Kalevi Ahon kirjoitus orkesterialkusoitosta *Karjalainen tori*.

*

Elämäkerrallista tutkimusta edustavat mm. edellä mainittu Maarit Niiniluodon muistelma sekä Martti Turtolan artikkeli ”Uuno Klami, sota ja heimoaate”. Klami osallistui kaikkiaan viiteen sotaan, mm. Viron vapaussotaan ja Aunuksenretkeen vuonna 1919. Nuori Klami oli ”isänmaallinen ja innostunut itsenäisyydestä”. Nuoruuden sotainnostus ilmeisesti laantui Aunuksen-sotaretkellä.

Turtola tarkastelee sotien vaikutusta Klamin musiikkiin; vaikutussuhteiden etsinnässä on turvaututtava hypoteeseihin, koska säveltäjä ei liiemmin töistään puhunut. Erityisesti sotamuistoja tuntuvat heijastavan 2. sinfonia ja *Laulu Kuujärvestä* (Yrjö Jylhän tekstiin). Näillä teoksilla ei ole mitään tekemistä yltyöisänmaallisuuden eikä militarismien kanssa. Säveltäjä työstää niissä sodan kokemuksia, niin kuin nuorempi Einar Englund 3. sinfoniassaan (ks. Englund 1997: 231–235).

*

Symposion Uuno Klami 1900–2000 täydentää arvokkaalla tavalla nuorta Klami-tutkimustamme (*Salmenhaara* 1990; 1993; *Aho–Valkonen* 2000); hiukan hajanaisen sisältönsä takia teos toimii niiden rinnalla paremmin kuin itsenäisenä kokonaisuutena. Artikkeleita antologiassa on kolmella kielellä, mutta ranskankieliset on huomaavaisesti painettu myös suomeksi. Monikielinen kokonaisuus palvelee ulkomaisia tutkijoita. Ilahduttavaa on täsmällinen hakemisto – harvinaisuus monessakin kokoomateoksessa.

KIRJALLISUUTTA:

Aho, Kalevi – Valkonen, Marjo (2000): *Uuno Klami. Elämä ja teokset*. WSOY, Helsinki.

Englund, Einar (1997): *Sibeliuksen varjossa. Katkelmia säveltäjän elämästä*. Suomentanut Riitta Kauko. Otava, Helsinki. [I skuggan av Sibelius, 1996.]

Salmenhaara, Erkki (toim.) (1990): *Pyörteitä vana-vedessä. Uuno Klami 90 vuotta*. Uuno Klami -seura, Helsinki.

Salmenhaara, Erkki (toim.) (1993): *Symposion Uuno Klami*. Uuno Klami -seura, Helsinki.

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja musiikkitieteilijä.

OPEN ACCESS – VAPAA PÄÄSY TIETEELLISEEN TIETOON

Seminaari Open Access julkaisemisesta tiedeyhteisön päätöksentekijöille, tutkimuksen rahoittajille, julkaisutoiminnassa mukana oleville tutkijoille, tieteellisille kirjastoille ja kaikille open access -julkaisemisesta kiinnostuneille **8.-9.1.2004** Hankenin juhlasalissa, Arkadiankatu 22, Helsinki. Järjestäjänä tutkijoiden, tieteellisten julkaisijoiden ja tieteellisten kirjastojen edustajista koostuva FinnOA-työryhmä, opetusministeriö ja kansalliskirjasto.

Seminaarissa käsitellään seuraavia teemoja: julkaisujen vapaan saatavuuden merkitys tieteellisessä viestinnässä, julkaisutoiminta tutkimuksen vaikuttavuuden ja arvioinnin kannalta, mitkä ovat tutkijoiden julkaisukanavat, tekijänoikeuskysymykset open access -julkaisemisen kannalta, uudet julkaisemisen mallit. Puhujina on kansainvälisesti tunnettuja open access -julkaisemisen asiantuntijoita ja käytännön toimijoita.

Seminaari on osallistujille maksuton. Mukaan mahtuu 200 ilmoittautumisjärjestyksessä. Ilmoittautumiset 5.12. mennessä sähköpostitse osoitteeseen <mailto:pirjo.ollanketo@helsinki.fi> >pirjo.ollanketo@helsinki.fi, viestin otsikkoon teksti FinnOA 2004 ja viestiin osallistujan nimi ja organisaatio.

TORSTAI 8.1.

10.15 Avaus

10.30 The Importance of Open Access to Scientific Communication, The Paradigm Shift in Scientific Publishing, professor Jean-Claude Guedon, University of Montreal.

New Trends in Online Publishing, professor Bo-Christer Björk, SciX Project, Hanken.

What Can We Do to Promote Cheaper and Open Scientific Information? Director David Prosser, SPARC Europe.

12.30-13.30 Lounastauko

13.30 Julkaisutoiminta tutkimuksen vaikuttavuuden ja arvioinnin näkökulmasta, tutkimusrahoituksen näkökulma, ylijohtaja Anneli Pauli, Suomen Akatemia

Arvioinnin näkökulma, professori Ossi V. Lindqvist, Korkeakoulujen arviointineuvosto

14.30 Kahvitarjoilu

15.00-16.00 Tutkijan julkaisukanavat – paneelikeskustelu. Eri tieteenalojen tutkijoiden näkökulmia julkaisemisen muutoksiin ja open access -julkaisemiseen: prof. Kari Enqvist (HY), prof. Markku Löytönen (HY), prof. Arto Mustajoki, (HY), prof. Pekka Pyykkö (HY), prof. Krista Varantola (TaY). Puhetta johtaa tutkija Claus Montonen, Helsingin yliopistosta

Vapaata seurustelua, glögiä ja pipareita

PERJANTAI 9.1.

9.00-10.00 Tekijänoikeudet – kenellä oikeus julkaista? Onko tekijänoikeus ongelma open access -julkaisemisessa?

Professori Niklas Bruun, Hanken

10.00 Kahvitarjoilu

10.30-12.00 Open Access – New Models and Future Developments, University as a Scientific Publisher – Institutional Repositories in the Netherlands. Leo Waaijers DARE – Digital Academic Repositories, University of Wageningen.

The Change of Scientific Journals to Open Access – New Business Model, Head of Marketing and Sales Natasha Robshaw, BioMed Central.

Support for Open Access Publishing – Nordic Models, Head e-Resources Ingegerd Rabow, Lund University Libraries.

12.00-13.00 Lounastauko

13.00-16.00 Workshop 1, How to Create and Fill Institutional Repositories?

Workshop 2, Suomalaiset tieteelliset lehdet vapaasti saataville?